

Att dela lika: konsten att gå jämnt upp

Berättelse

En vanlig fråga vid bordet

Tänk dig att du har ätit en trevlig middag på en restaurang med några vänner. Maten är slut, kvällen har varit fin, och så kommer notan – alltså räkningen för vad ni ätit och druckit. Då är det mycket vanligt att någon tar fram telefonen och frågar: “ska vi dela?”. Den som är ny i Sverige kan bli förvånad, men för många här är det en helt självklar fråga. Att dela lika betyder att alla i sällskapet betalar lika stor del av notan. Är notan 800 kronor och ni är fyra, betalar var och en 200 kronor. Ett annat vanligt sätt är att var och en betalar för precis det hen själv har tagit, så att den som åt en dyr maträtt också betalar mer än den som bara tog en kaffe. Båda sätten är vanliga, och inget av dem ses som konstigt.

Att gå jämnt upp

Det finns ett gammalt uttryck som fångar tanken bakom det hela: att det ska “gå jämnt upp”. Det betyder ungefär att det blir lika mycket åt båda håll, så att ingen är skyldig den andra något efteråt. Ordet “jämn” har länge använts om sådant som är exakt och rättvist fördelat. Just den känslan är viktig för många: man vill inte gå hem och känna att man står i skuld till någon, och man vill inte heller att någon annan ska känna så. Att dela blir då ett enkelt sätt att hålla allting jämnt och tydligt mellan vänner.

Mer än bara middagar

Att dela på kostnader gäller inte bara restaurangbesök. I Sverige är det vanligt att vänner delar på många olika utgifter: en gemensam present till en kompis, biljetter till en konsert eller hyran för en stuga på semestern. Ofta gör man det utan att någon tänker att det är snålt. Tvärtom ses det oftast som artigt, praktiskt och rättvist att föreslå att man delar. Den som bjuder ibland och delar ibland uppfattas alltså inte som snål, utan som någon som gör på ett helt vanligt sätt.

Hur är det på en dejt?

En fråga som många nya i Sverige undrar över är vad som gäller på en dejt. Också där är det vanligt att de två delar på notan. Ibland bjuder i stället den som tog initiativet och frågade om träffen. Det viktigaste att förstå är att det inte finns något bestämt “rätt” sätt – det varierar mellan olika personer, åldrar och sammanhang. Man behöver alltså inte vara nervös för att göra fel. Oftast kan man helt enkelt fråga vänligt hur den andra vill göra. En vanlig förklaring är att vanan att dela hänger ihop med tankar om jämställdhet och självständighet, men det är värt att minnas att detta är en tolkning snarare än en bevisad orsak. Man bör därför vara försiktig och inte göra det till en fast regel.

Swish och pengar i telefonen

För att skicka pengar till varandra efteråt använder många mobilappen Swish. Med Swish kan man på bara några sekunder skicka sin del av middagen till en vän, utan att leta efter kontanter eller växel. Tjänsten lanserades i december 2012 och har blivit mycket spridd i Sverige. Enligt Internetstiftelsens undersökningar använder en stor del av befolkningen den. Exakt hur många användare och betalningar det finns ändras dock hela tiden, så den som vill ha en aktuell siffra bör titta hos Getswish eller Sveriges Riksbank i stället för att lita på ett fast tal. Det sägs ibland i nyhetstexter att "två av tre" delat en kostnad den senaste månaden, men en sådan uppgift bör man kontrollera mot originalkällan innan man tar den för säker.

Det jämnar ut sig

Till sist finns det en lugn vardagsregel som många använder: tanken att det ändå "jämnar ut sig" över tid. Bjuder den ena på kaffet idag, så bjuder den andra nästa gång. Då behöver man inte räkna varje krona, utan litar på att det blir ungefär lika på sikt. Det är viktigt att komma ihåg att bruket varierar mellan personer och situationer – det finns inget enda sätt som gäller alla. Men frågan "ska vi dela?" hörs ofta i Sverige, och den är nästan alltid vänligt menad. Att föreslå att man delar är, för de flesta, inte ett tecken på snålhet utan ett enkelt sätt att vara rättvis mot varandra.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
nota	räkningen; det som visar vad man ska betala
sällskap	de personer man är tillsammans med
gå jämnt upp	bli lika mycket åt båda håll, så att ingen är skyldig den andra
skyldig	att vara den som ska betala eller ge tillbaka något
stå i skuld	att vara skyldig någon pengar eller en tjänst
fördelad	uppdelad mellan flera personer
utgift	en kostnad; pengar man betalar för något
ta initiativet	vara den som börjar, frågar eller föreslår först
jämställdhet	att kvinnor och män har samma rättigheter och möjligheter
självständighet	att klara sig själv och inte vara beroende av andra
tolkning	ett sätt att förklara något; inte ett säkert bevis
spridd	som finns och används på många ställen
kontanter	pengar i form av sedlar och mynt

Läsförståelsefrågor

1. Vad betyder det att “dela lika” på notan?
 1. Att den som tjänar mest betalar hela notan.
 2. Att alla i sällskapet betalar lika stor del.
 3. Att man delar maten men inte pengarna.
2. Vad menas med uttrycket “gå jämnt upp”?
 1. Att alla reser sig och går samtidigt.
 2. Att det blir lika mycket åt båda håll, så att ingen är skyldig den andra.
 3. Att man delar på en trappa.
3. Vad säger texten om hur man betalar på en dejt i Sverige?
 1. Det finns en tydlig regel som alla följer.
 2. Det varierar; man kan dela, eller så bjuder den som tog initiativet.
 3. Man delar aldrig, någon bjuder alltid.
4. Varför ska man enligt texten vara försiktig med en exakt siffra på antalet Swish-användare?
 1. För att siffran är hemlig.
 2. För att siffran ändras hela tiden, så man bör söka aktuell statistik.
 3. För att Swish snart ska försvinna.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Swish lanserades år 2012.
 2. Alla i Sverige är enligt lag tvungna att dela på notan.
 3. Man kan dela på fler saker än mat, till exempel presenter och biljetter.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Att föreslå att man delar ses oftast som snålt.
 2. Många tänker att det “jämnar ut sig” över tid.
 3. Swish är den mest använda appen i hela världen.
7. Förklara med egna ord vad det betyder att “det jämnar ut sig” över tid.
8. Texten använder uttryck som “en vanlig förklaring är” och “en tolkning snarare än en bevisad orsak”. Vad vill texten visa med sådana ord, och varför är det klokt att skriva så?
9. Varför kan det vara skönt att veta att det inte finns ett enda “rätt” sätt att betala på en dejt?
Svara med stöd i texten.
10. Texten säger att man kan “fråga vänligt hur den andra vill göra”. Varför kan det vara ett bra råd för någon som är ny i Sverige, tror du?

11. Texten skriver att det “sägs ibland i nyhetstexter” att två av tre delat en kostnad, men att man bör kontrollera uppgiften. Vad lär det oss om hur man läser siffror i nyheter?
12. Förklara skillnaden mellan att “dela lika” på notan och att “betala för det man själv tagit”, så som texten beskriver det.

Diskussionsfrågor

- Finns det en vana som liknar “att dela lika” där du kommer ifrån? Hur gör man när vänner äter eller reser tillsammans?
- Texten säger att det inte finns ett “rätt” sätt att betala på en dejt. Vad tycker du om det, och hur skulle du själv vilja göra?
- Är det bra eller dåligt att använda en app som Swish för pengar mellan vänner? Tänk på både fördelar och nackdelar, till exempel för den som inte har appen.
- Texten är försiktig med siffror och förklaringar (“det sägs”, “en tolkning”). Varför är det viktigt att tänka källkritiskt kring sådant man läser om ett land och dess vanor?
- **Skriv (6–8 meningar):** Skriv en kort text om hur man brukar dela på pengar bland vänner eller i familjen där du kommer ifrån. Förklara vad man gör, vem som brukar betala och vad som anses artigt eller rättvist.